

Research

ХРИСТИЯНСКИ МОТИВИ В РИСУНКИТЕ ОТ МАГУРАТА

Йордан ТАБОВ

Институт по математика и информатика, БАН

Abstract. Whether the pictures of the cave Magura near Belogradchik are with Christian origin? A new interpretation of these famous rocks pictures is proposed.

Keywords: cave pictures, Magura, Christianity

Пещерата Магура се намира на 18 км северозападно от град Белоградчик и на около 1,5 км северозападно от село Рабиша. В нея има интересни стари рисунки, които отдавна са обект на изследване; в серия от няколко статии (Тошев, 2017а; 2017; 2018а; 2018б; 2018в) Борислав Тошев представи обзор на най-важните детайли в публикации за резултатите.

Счита се, че началото на научното изучаване на рисунките е поставено от Васил Миков, сътрудник на Археологическия институт. В голяма статия на д-р Иван Велков, уредник в Народния музей, озаглавена „Археологическа България“ и публикувана в Седмичния литературен вестник „Развигор“ в броя от 11 декември 1926 г. по повод освещаването на Археологическия институт, се казва, че Васил Миков е първият учен, който е „успял да проникне по-навътре в коридорите на Магурата и да

открие тайни, скрити далеч от окоето на посетителя в продължение на хилядолетия“ (Велков, 1926). Става дума за рисунките в пещерата.

Три години по-късно е публикувана статията на Филков (1929), която е „може би ... единствената статия, където праисторическата значимост на рисунките в Магурата, е оспорена“, макар че съмнението, „че рисунките в пещерата са сурогат, е възникнало още в 1890 г.“ (Тошев 2018а). Причина за това се сочи в обстоятелството, че в 1854 г. поп Стоян от с. Рабиша е оставил надписи и знаци в пещерата, които, подобно на другите рисунки, също са започнали да изпъкват, докато именно в „изпъкването“ мнозина виждат доказателството, че рисунките са много стари (Тошев 2018а).

Тошев обръща внимание и на още една статия – от Стойчев (1994), като подчертава, че тя е интересна по няколко причини: (1) *рисунките в Магурата са „разновременни изображения“* и не могат да се отнесат към един определен исторически период; и (2) рисунките в Магурата са изследвани и описвани и от чуждестранни автори: Емануел Енати, 1971 г. и Луи-Реже Нужиє, 1977 г..

Специално внимание заслужава и представената от Тошев статия на З. Даскалов, според когото в пещерата имаме съчетание на рисунки с рунна писменост (Тошев, 2018б). Даскалов пише:

[р]унна писменост ние откриваме и в пещерата Магурата Белоградчишко. Те са от праисторическо време, неоснователно изображенията и в двете ѝ зали се считат рисунки. В едната са такива, но в следващата само десет са рисунки – три човешки глави, два ботуша, две слънца, стрела, секира, чудновата фигура и една жена. Всички останали изображения не са рисунки ... а рунни знаци, които са 101 (Даскалов, 2008).

Даскалов добавя, че 68 от тези руни съвпадат с руни от други места по българските земи, представени в публикация на Л. Дончева-Петкова.

В следващите редове ще представим сравнение на няколко вида специфични рисунки в Магурата с подобни християнски изображения от Югоизточна Европа – Босна, България, Гърция, Италия, Испания, Франция, Етиопия и аналозите ще ни насочат към съответни изводи и хипотези.

Човешка фигура с вдигнати ръце

Сравнението на шестте рисунки на човешка фигура на Фиг. 1 от пещерата Магура с четирите аналогични изображения на стечки в Босна на Фиг. 2 показва доста съвпадения и прилики в отделни детайли: специфично вдигнатите нагоре две ръце, широки рамене, стеснена талия, разширяваща се надолу пола; освен това и самите изображения са изпъкнали. Това дава основание за хипотезата, че между тези изображения има идейна връзка.

Фиг. 1. Изображения на човешки фигура с вдигнати ръце в Магурата – по публикациите на Велков (1926) и Филков (1929)

Фиг. 2. Изображения на човешки фигура с вдигнати ръце на босненски стечки (Куцли, 2012)

Насока за търсене на такава връзка ни дават изображенията от Фиг. 3 – фигурите там определено наподобяват преди всичко босненските от Фиг. 2, а също и фигурите от Магурата на Фиг. 1. Понеже са от стената на църква и на лявото на Фиг. 3 има кръст, естествено е да насочим нашите търсения към християнството.

Фиг. 3. Изображения на човешки фигура с вдигнати ръце на стените на църквата *Свето Възнесение Христово* в село Праужда, община Белоградчик (Кирилов, 2016)

В християнски църкви се срещат подобни изображения. Тук предлагаме няколко примера както от близките околности на Белоградчик, така и от по-отдалечени места (Фиг. 4 – 9).

Прави впечатление, че във всички показани случаи фигурите са или на Исус Христос, или на Богородица.

Фиг. 4. Исус Христос Вседържител: стенопис в църквата *Св. Георги* в село Орешец, на 12 км североизточно от Белоградчик (вляво) и Исус Христос с чашата *Граал* на стенопис в църквата *Св. Димитър* в Охрид (вдясно)

Фиг. 5. Дева Мария (*Богородица Оранта*) и Исус Христос с вдигнати ръце. От стенописите в църквата *Св. Йоан Кръстител* в село Върбово, което е на 12 км североизточно от Белоградчик

Фиг. 6. Дева Мария и Исус Христос с вдигнати ръце. Стенописи в църквата *Св. Димитър* в Охрид (вляво) и в църквата на манастира *Сучевица* в Румъния (вдясно) (Табов & Табова 2015)

Fig. 7. Богородица Оранта. Стенописи: в църквата *Св. Петка* в село Вуково, Кюстендилско (вляво) и на външната стена на църквата на *Роженския манастир* (вдясно) (Табов & Табова 2015)

Фиг. 8. Богородица Оранта. Стенописи в църквата *св. Теодора* на манастира *Св. Георги* в Арта,¹⁾ (вляво) и в църквата *Св. Никола* в Прилеп (вдясно)

Фиг. 9. Ляво: фрагмент от стенопис (мозайка, XI в.) в църквата *Св. София* в Киев; дясно: фрагмент от руска икона *Неупиваемая чаша*²⁾

Човешка фигура с вдигната дясна ръка

Трите изображения на Fig. 10 на фигури с вдигната дясна ръка са: (1) от Магурата (лявото изображение, Филков (1929)) и (2) средното и дясното – от босненски стечки (Куцли 2012).

В християнските църкви се срещат и изображения на фигури с вдигната дясна ръка; обикновено това е Исус Христос. Такива са представените примери на Фиг. 11 – 12.

Фиг. 10. Изображения на фигури с вдигната дясна ръка: (1) от *Магурата* (лявото изображение, Филков (1929)) и (2) средното и дясното – от босненски стечки (Куцли 2012).

Фиг. 11. Изображения на Исус Христос с вдигната дясна ръка: (1) отляво: фрагмент от стенописа в купола на църквата *Св. Богородица Перивлента* в Охрид, Македония; (2) в средата: на икона *Възнесение* от XVII в. в църквата *Св. Николай Чудотворец* в Мелник; (3) вдясно: фрагмент от стенопис (13 век): *Христос Пантократор* в абсидата на катедралата *Св. св. Хусто и Пастор* в Сеговия, Испания²⁾

Раннохристиянски образи на фигури с вдигнати ръце

Както се вижда от стари изображения, позата за молитва и/или благославяне с вдигната дясна ръка или две ръце е била разпространена в

старото християнство. Тук предлагаме на читателя няколко характерни примера (Фиг. 12 – 14).

Фиг. 12. Отляво: *Уверението на Тома*, Дучо, фрагмент от олтарата в Катедралата в Сиена, Италия, 1308 г.; в средата: *Коронацията на Девата* на Филипо Липи в катедралата в Сполето, 1467 г.; вдясно: *Уверението на Тома*, статуя от Андреа Верокио, Флоренция, Италия, 1483 г. (Вачкова & Шабаркова-Петрова, 2012)

Фиг. 13. Отляво: фрагмент от *Поклонението на магите*, релеф върху мраморен саркофаг, Арл, Франция, III-IV в. (Вачкова & Шабаркова-Петрова, 2012); в средата: фигура и фрагмент от надпис в катакомбите на Домитила в Рим (IV в.) (Felle, 2018); вдясно: фрагмент от мозайката в абсидата на базиликата *Св. Аполинер* в Класе (пристанището на Равена)⁴⁾

Фиг. 14. Вляво и в средата: фрагменти от миниатюрата *Възнесение Христово* в Сирийското евангелие на монаха Рабула (Rabbula Gospels) – VI в., Антиохийска църква;⁵⁾ вдясно: фрагмент от мозайката в абсидата на базиликата *Св. св. Козма и Дамян* в Рим от около 526-530 г. (Felle, 2018).

Кратък коментар и хипотези

Примерите и сравненията на рисунки в Магурата на човешки фигури с вдигнати две ръце или с вдигната дясна ръка, от една страна, от друга – на аналогични изображения на Богородица и Исус Христос, и от трета – на аналогични изображения на босненски стечки, водят до хипотези за идейни връзки между артефактите и „авторите” им. *Най-вероятна е „християнската” връзка – че подобно на стенописите и иконите в църквите и на стечките, рисунките в Магурата са продукт на християнско творчество. За по-добра обосновка на тази хипотеза би било целесъобразно да се сравнят и други изображения (например на елен, лък, птици и др.) от Магурата със съответни образи от християнската символика.*

Допълнително предизвикателство е възможната връзка на тези изображения с „богомилската ерес”. Тя е доста вероятна предвид факта, че богомилите векове наред са се придържали към традициите на старото

християнство (Ангелов, 1993; Пулос, 1992) и биха могли да повтарят дълго време типа изображения, които виждаме на Фиг. 13 и Фиг. 14.

БЕЛЕЖКИ

1. <http://terrabyzantica.blogspot.com/2018/01/blog-post.html>
2. <http://sppsobor.by/bractva/vilna/publish/ruscalendar/6058>
3. [https://es.wikipedia.org/wiki/Archivo:Sepulveda -
Iglesia de los Santos Justo y Pastor \(Exterior\).jpg](https://es.wikipedia.org/wiki/Archivo:Sepulveda_-_Iglesia_de_los_Santos_Justo_y_Pastor_(Exterior).jpg)
4. [https://it.wikipedia.org/wiki/Basilica di Sant%27Apollinare in Classe](https://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Sant%27Apollinare_in_Classe)
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Rabbula_Gospels

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов, Д. (1993). *Богомилството*. София: Булвест – 2000.
- Вачкова, В. & Шабаркова-Петрова, М. (2014). *Мистерията на българските стенописи: да докоснеш Бога*. София: Инле.
- Велков, И. (1926). Археологическа България. *Развигор*, 6(233), 3.
- Даскалов, З. (2008). Пещерата Магура – духовен център на праисторическа Тракия. *Ави-Тохол*, 29, 50-54.
- Кирилов, К. (2016). Богомилската история около Белоградчик. *Великото сияние на Магура*. Белоградчик: World Press: 17 септември.
- Куцли, Р. (2012). *По следите на богомилите: изкуство, история, символи*. София: Оргон.
- Пулос, П.Д. (1992). *Свети Иван Рилски*. София: Унив. изд. “Св. Климент Охридски”.
- Стойчев, Т. (1994). Изображение на кон от пещера Магура, България. *Годишник департамент археология – Нов Български университет*, 1, 209-214.
- Табов, Й. & Табова, Л. (2015). *С Неба на Земята чрез хрустални сфери*. София: Булга медиа.

- Тошев, Б.В. (2017а). Първото професионално проучване на рисунките в Магурата (1926 г.). *Белоградчишки ежедневен илюстриран лист*, № 4045, 12 октомври.
- Тошев, Б.В. (2017б). Магурата (Васил Миков, 1928). *Белоградчишки ежедневен илюстриран лист*, № 4130, 13 декември.
- Тошев, Б.В. (2018а). Критична статия за рисунките в Магурата (Филков, 1929). *Белоградчишки ежедневен илюстриран лист*, № 4175, 11 януари.
- Тошев, Б.В. (2018б). Рисунките в Магурата (Здравко Даскалов, 2008). *Белоградчишки ежедневен илюстриран лист*, № 4186, 19 януари.
- Тошев, Б.В. (2018в). Изображение на кон в Магурата (Стойчев, 1994). *Белоградчишки ежедневен илюстриран лист*, № 4194, 24 януари.
- Филков, Л. (1929). Рисунките по стените в пещерата Магура. *Трудове на Българското природоизпитателно дружество*, 19, 143-150.
- Felle, A.E. (2018). Words and images in early Christian inscriptions 3 – 7 century (pp. 39-70). In: (Moutafov, E. & Toth, I.). *Byzantine and post-Byzantine art: crossing borders*. Sofia: Institute for Societies Study, BAS.

✉ Professor Jordan Tabov
Institute of Mathematics and Informatics
Bulgarian Academy of Sciences
Acad. Georgi Bonchev Str., Block 8
1113 Sofia, Bulgaria
E-Mail: jordan@tabov.com

